

Warszawa 11 sierpnia 2017 r.

prof. zw. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert
Katedra Badań nad Bibliotekami i Innymi Instytucjami Kultury
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Marcina Pędicha "Kultura narodowa i organizacyjna w przestrzeni bibliotek. Studium porównawcze na przykładzie bibliotek akademickich w Polsce i Niemczech oddanych do użytku po 1989 roku", Toruń, 2017, przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Tomasza Kruszewskiego, prof. UMK.

Struktura, treść i metodologia rozprawy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska pod powyższym tytułem składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz anglojęzycznego abstraktu pracy. Praca liczy 309 stron.

Przedmiotem niniejszej pracy są zagadnienia dotyczące znaczenia przestrzeni bibliotecznej i jej wykorzystanie dla funkcjonowania bibliotek (s.4). Jak słusznie zauważa Autor dysertacji, niewiele jest publikacji łączących zagadnienia organizacji przestrzennej z koncepcjami kultury organizacyjnej i recenzowana praca jest próbą wypełnienia tej luki (s. 4). Zgodnie z przyjętą koncepcją, w pracy wykorzystano teorie wymiarów kultury do analizy organizacji przestrzennej bibliotek jako elementu kształtującego ich kulturę organizacyjną, jak i będącego manifestacją tej kultury. Podjęte przez mgr M.Pędicha badania miały realizować trzy główne cele - dwa poznawcze i jeden praktyczny:

- 1) ocena nowych budynków wybranych polskich i niemieckich bibliotek akademickich pod kątem elementów organizacji przestrzennej mogących mieć związek z ich kulturą organizacyjną;
- 2) skonfrontowanie kultur organizacyjnych tych bibliotek, jakie wyłaniają się z ich organizacji przestrzennej, z modelem idealnej kultury organizacyjnej stworzonym w oparciu o piśmiennictwo dotyczące organizacji przestrzennej bibliotek oraz dotyczące zasad dobrego bibliotekarstwa;
- 3) sprawdzenie czy w organizacji przestrzennej bibliotek znajduje odzwierciedlenie kultura badanych krajów (s. 4).

W pracy zastosowano metodę patchworku, która już wcześniej została zastosowana w książce dr hab, Tomasza Kruszewskiego, prof. UMK, promotora rozprawy mgr Pędicha. W recenzowanej pracy posłużyła ona do nakreślenia tła teoretycznego pracy i opisu rzeczywistości zastanej. Rozważania teoretyczne oparte zostały na "analizie piśmiennictwa z zakresu międzykulturowości, kultury organizacyjnej oraz budownictwa i organizacji przestrzennej bibliotek, uzupełnione o ekstrapolację zawartych w nich spostrzeżeń" (s.4), odnoszących się do tematyki pracy. Uzupełniono je przykładami z konkretnych bibliotek, co miało, wg Autora, nadać analizie bardziej praktyczny wymiar (s.4). Drugą wykorzystaną metodą była obserwacja uczestnicząca, prowadzona anonimowo i według ustrukturyzowanego arkusza obserwacji. Zastosowane narzędzie, jak stwierdza Autor, jest listą zamkniętych pytań dotyczących różnych aspektów organizacji przestrzennej biblioteki, które mogą mieć związek z jej kulturą organizacyjną (s. 5), a "arkusz stał się punktem wyjścia do pogłębionej obserwacji każdego budynku z możliwością wskazania na szczególne indywidualne cechy i uwarunkowania. Obiektem obserwacji były wybrane polskie i niemieckie (teren Niemiec wschodnich) biblioteki akademickie zbudowane po 1989 roku... Dzięki temu możliwe było porównanie bibliotek w krajach o różnych kulturach, ale zbliżonych uwarunkowaniach

geopolitycznych" (s.5). W arkuszu wykorzystano model sześciu wymiarów kultury zaproponowany przez Geerta Hofstede (s.5). Formularz ten zastosowano także do analizy piśmiennictwa dotyczącego organizacji przestrzennej bibliotek (s.6). Na podstawie tej analizy można, jak zauważa Pan mgr M.Pędich, wypracować pożądaną kulturę organizacyjną i organizację przestrzenną biblioteki a w efekcie możliwe jest "stworzenie lepszej, bardziej przyjaznej biblioteki" (s.6).

Struktura pracy.

Praca, jak wspomniano, składa się z 5 głównych rozdziałów, mających dalsze podziały.

Rozdział pierwszy: Kultura narodowa i organizacyjna (s. 12-88) ma trzy podrozdziały.

I tak podrozdział 1.1. Kultura narodowa i wymiary kultury (s.12-50) poświęcony jest omówieniu problematyki kultury narodowej (w tym koncepcji warstw i wymiarów kultury). Omawia tu poglądy różnych badaczy (począwszy od Inkelesa i Levinsona) i przygotowane przez nich zestawy wymiarów kultury, a więc pewnych jej aspektów które dają się zmierzyć i tym samym określić pozycję danej kultury w stosunku do innych kultur. Odwołuje się również do World Values Survey, dzięki któremu wskazano dwa podstawowe wymiary kultury:

- a) wartości tradycyjne i świeckie/racjonalne związane z religijnością i przywiązaniem do tradycji, związkach między rodzicami i dziećmi oraz dumę narodową (s.24)
- b) nastawienie na przetrwanie i autoekspresję (s.24).

Na podstawie tych wymiarów przygotowany został wykres, który pokazuje nie tylko poziom wymiarów indywidualnie ale także dystans dzielący różne kultury (s.24) Ponieważ praca w swoim założeniu ma charakter komparatystyczny niezbędne wydaje się podanie bliższych informacji na temat kultury narodowej Niemiec a ponadto skomentowanie miejsca Polski i Niemiec na tej kulturowej mapie świata. Pożądane byłoby zaznaczenie w tekście, że polskiej kulturze narodowej poświęcony jest podrozdział 1.1.3 i odwołanie się do niego. Autor zaznacza jedynie, że Polska jest bardzo odsunięta od innych krajów ze swojej grupy. Tu pojawia się pytanie co znaczy "swojej grupy" bowiem w tej prezentacji Polska (w oznaczonej na zielono grupie) znajduje się obok Wietnamu, Indii, Cypru, Tajlandii i Malezji. Komentarz do tego znajduje się dopiero na stronie 42.

Dalej (s. 24) Autor analizuje wymiary kultury w modelu Minkova (s.25), Shaloma Schwartz (s.26), projekt GLOBE (s.27) Livermore (s.29) a następnie przechodzi do prezentacji sześciu wymiarów G.Hofstede (s.31) jako tych, które są szczególnie użyteczne przy analizie funkcjonowania i organizacji przestrzennej bibliotek (s.31). Te wymiary stara się przyporządkować do kultury różnych krajów. Po prezentacji wymiarów G.Hofstede mgr Pędich wraca do prezentacji 7 wymiarów kultury Trompenaarsa (s.40) ilustrując je przykładami różnych krajów. Ponieważ wymiary kultury sformułowane przez G.Hofstede tworzą ramy teoretyczne dla narzędzia badawczego wykorzystanego w tej pracy (s.32), stąd wydaje się słuszne aby model 6D G.Hofstede kończył przegląd prezentowanych tu zestawów.

Następnie na stronach 48-50 (1.1.3. Wymiary kultury polskiej - analiza porównawcza) Autor podaje za G.Hofstede wartości wymiarów dla Polski w odniesieniu do dystansu władzy, indywidualizmu, męskości, unikania niepewności, orientacji długoterminowej i folgowania sobie (s.48). Stara się również umieścić narodową kulturę polską na skali poszczególnych wymiarów Trompenaarsa (s.49) Schwartz (s.49). Brak tu podsumowującej konkluzji i co z tego wynika nt. Polski. Na s.51 ponownie daje wykres, ale bez wyjaśnień, omówień czy komentarzy. Nie ma tu nic na temat Niemiec. A tak jak przedstawił (nawet ogólnikowo) kulturę narodową Polski powinien uczynić to samo w odniesieniu do Niemiec redagując odpowiedni podrozdział.

W podrozdziale 1.2. Kultura organizacyjna (s.51-67) podaje definicje kultury organizacyjnej, wskazuje na ujednoczenie się kultur narodowych i zwraca uwagę na znaczenie wartości i praktyk w kulturach organizacyjnych i narodowych (s.52). W kolejnej części przedstawia wymiary kultury organizacyjnej wg G.Hofstede: orientacja na zachowanie procedur i na osiąganie wyników; wymiar gminność i cechowość (s.54); system otwarty-zamknięty (s.55); ścisła kontrola-luźna kontrola (s.55) oraz pragmatyczność-normatywność (s. 55), które mogą znajdować odzwierciedlenie w organizacji przestrzennej. Następnie omawia typy kultur i podejmuje prób ich powiązania z zasadami budownictwa bibliotecznego i organizacji przestrzennej.

Podrozdział 1.2.4. Kultura organizacyjna a kultura narodowa miał pokazać związki między strukturą organizacji a wymiarami kultury narodowej. Część ta jest istotna dla całości pracy a poświęcono jej zaledwie 1,5 strony, podając zresztą same ogólniki. Zestawia orientacje z wymiarami ale nie odnosi tego do kultur narodowych, bo co wynika ze zdania, że "w krajach o określonej kulturze mogą być preferowane pewne rozwiązania organizacyjne, podczas gdy inne mogą się nie sprawdzać" (s. 64). W dalszej części przytacza badania Owena Jamesa Stevensa, który biorąc pod uwagę dystans władzy (DPI) oraz unikania niepewności (UAI) na podstawie wypowiedzi studentów uczestniczących w badaniu, pochodzących z Wielkiej Brytanii, Francji i Niemiec wyodrębnił narodową kulturę francuską, niemiecką i brytyjską. Na podstawie tego G.Hofstede wyróżnił 4 modele organizacji z punktu widzenia dystansu władzy (DPI) i unikania niepewności (UAI): model piramidy, maszyny, targowiska i rodziny (s.65). Przedostatnie zdanie na s. 64 jest mało precyzyjne. Należałoby je przeredagować np. "na podstawie tych obserwacji, dodając swój model typowy dla kultur o wysokim PDI i niskim UAI, G.Hofstede wyróżnił cztery modele organizacji". W tekście bowiem Doktorant napisał, że do wyróżnionych czterech modeli dodał czwarty w oparciu o swoje obserwacje. Polska i Niemcy to dwa kraje będące przedmiotem porównania. Stąd dobrze, że choć w niewielkim stopniu mgr M.Pędich pokazał kulturę niemiecką i przytoczył opis modelu maszyny odpowiadający jej (s.65). Brak jest natomiast spojrzenia na Polskę z punktu widzenia tych dwóch wymiarów i w odniesieniu do tych dwóch krajów. Brakuje tu również odniesienia do poprzedniej części (1.1), w której próbował powiązać wymiary kultury z kulturą narodową.

W kolejnym podrozdziale (1.2.5 Modele kultur organizacyjnych w bibliotece i próba ich empirycznej weryfikacji (s.65-67- lepiej byłoby podać w bibliotekach) mgr M.Pędich przywołuje badania B. Jaskowskiej wykorzystującej omówione uprzednio wymiary (DPI - dystans władzy oraz UAI - unikanie niepewności) dla określenia pożądanego modelu biblioteki akademickiej (s.65). Przedstawił też własne badania przeprowadzone w grudniu 2012 r. Nie dookreślił jednak jakich preferencji studentów badania te dotyczyły. Ponieważ ten króciutki podrozdziałik stanowi niejako kontynuację poprzedniego, w którym prezentował kultury narodowe: francuską, niemiecką i brytyjską i odpowiadające im modele organizacyjne wydaje się słuszne połączenie ich i modyfikacja tytułu.

Podrozdział 1.3. (Kultura a przestrzeń s.68-88) dotyczy kluczowych koncepcji związanych z postrzeganiem i wykorzystaniem przestrzeni w różnych kulturach. Jest porozbijany na bardzo krótkie podrozdziałiki o objętości np. 1 strony. Omawia problemy związane z percepcją przestrzenną, odwołując się do teorii "stolarskiej" (s.68) oraz "scholaryzacyjnej" (s. 68). Porównuje odbiór tej przestrzeni przez mieszkańców Afryki i Europejczyków, a także postrzeganie analityczne i holistyczne w percepcji przestrzennej w różnych kulturach (s. 70). Zatrzymuje się na krótko przy aspekcie, gdzie m. in. zwraca uwagę, że silna terytorialność charakteryzuje Niemców. Próbuje też porównać kulturę polską do innych kultur narodowych w kontekście terytorialności. W odniesieniu do przestrzeni osobistej przybliży wyróżnione przez Hall'a 4 dystanse osobiste (intymny, osobniczy, społeczny i publiczny). Nie ma tu ani słowa o kulturach polskiej czy niemieckiej. Dalej przy

omawianiu separacji przestrzennej odnosi się do natężenia głosu w komunikacji, separacji wizualnej, sposobu traktowania przestrzeni, stosunku do otwartych czy zamkniętych drzwi, które mogą wymagać różnych rozwiązań organizacyjnych. Podaje tu przykłady dotyczące przestrzegania tych przestrzeni przez m.in. Polaków i Niemców. Zajmuje się też podświadomym odbieraniem przestrzeni, dotyczącym percepcji przestrzennej w wymiarze osobniczym a także wykorzystaniem przestrzeni zamkniętych, co widoczne jest zwłaszcza w zagospodarowywaniu tych przestrzeni, a widocznym tego przejawem jest architektura (s.79).

Ogólnie można stwierdzić, że podrozdział 1.3. jest interesujący, choć generalnie zawiera mało ilustracji dotyczących Polski i Niemiec. Brakuje często uzasadnienia dlaczego mgr M.Pędich o czymś pisze. Brakuje powiązania tego z całością pracy. Ma miejsce duża przypadkowość podawanych przykładów. To wszystko sprawia wrażenie, że Autor nie panuje nad tekstem. Brakuje tu odniesienia do teorii afordancji, zwłaszcza afordancji przestrzeni usługowych.

Informacje dotyczące kultur narodowych Polski i Niemiec są poutykane w informacjach o innych krajach i trzeba wyłaniać pojedyncze zdania by zbudować w miarę pełny obraz tych kultur.

Rozdział drugi: Organizacja przestrzenna bibliotek (s. 89-150) mający sześć podrozdziałów zawiera informacje na temat organizacji przestrzennej bibliotek. Jest to ciekawy rozdział. Doktorant przedstawia tu "różne aspekty organizacji przestrzennej biblioteki, ze wskazaniem na zalecenia autorów piszących o tej tematyce oraz przykłady dobrej (i złej) praktyki" (s.89). Te zaprezentowane cechy przestrzeni bibliotecznej to:

1) dostępność (s. 90-110) a w tym oznaczenia: lokalizacja, wejście główne, drzwi wewnątrz biblioteki, separacja wizualna, "przechodnia" biblioteka;

2) kształt budynku (s. 111-120), gdzie zastanawia się nad systemami wolnego dostępu do zbiorów i magazynowym; zwartością, a więc odległością jaką musi pokonać czytelnik, książka i pracownik by dostać się z jednego do drugiego punktu biblioteki; centrum grawitacji, a więc miejsce w bibliotece, do którego najłatwiej dotrzeć z poszczególnych jej części (np. hol katalogowy w wolnym dostępie czy magazyn otoczony czytelniami w systemie magazynowym; umiejscowienie stanowiska bibliotekarza;

3) elastyczność (s.120-128). W tym podrozdziale brak jest podrozdziałów 2.3.1 oraz 2.3.2. Od razu jest podrozdział 2.3.3 rozwój technologii (s.123-127);

4) komfort i bezpieczeństwo (s.129-136), w którym zwraca uwagę na komfort korzystania ze zbiorów, bezpieczeństwo dla czytelników, pracowników i zbiorów, zapewnienie odpowiednich warunków środowiskowych w budynku biblioteki.

Przedostatni podrozdział tego rozdziału prezentuje kolejną cechę przestrzeni bibliotecznej 5) wydajność budynku (s. 136-137). Poświęcony on został zasadzie oszczędności i obniżania kosztów eksploatacji budynku.

Ostatnia z omówionych cech przestrzeni bibliotecznej to 6) estetyka i postrzeganie budynku (s. 138-150). Przedstawione tu sprawy dotyczą zrównoważenia tradycji i nowoczesności w podejściu do estetyki budynku, budynku biblioteki w kontekście otaczającej przestrzeni, zróżnicowania wnętrza i zachwyty nad przestrzenią (wow factor).

W **rozdziale trzecim: Kultura organizacyjna bibliotek (s. 151-182)** Autor podjął próbę "przełożenia wniosków innych badaczy związanych z kulturą organizacyjną bibliotek i działalnością biblioteczną w ogóle, na różne wymiary kultury jako takiej, przede wszystkim na model 6D Hofstedeego" (s.151). Dlaczego napisano innych, tzn. jakich autorów miał Doktorant na myśli?

W podrozdziale 3.1. (Różnice kulturowe w kontekście zasad funkcjonowania bibliotek s. 151-169) mgr M.Pędich podejmuje rozważania dotyczące kultur narodowych jako tych, które stanowią istotę prezentowanych w pracy związków między rozwiązaniami

zastosowanymi w organizacji przestrzennej biblioteki a jej kulturą organizacyjną. Jako podstawę do rozważań wykorzystał zasady dobrego bibliotekarstwa i organizacji przestrzennej bibliotek zaproponowane przez badaczy zajmujących się tymi dziedzinami (s.153). Ukazał zagadnienia kultury w kontekście bibliotecznym i zaprezentował wpływ różnych wymiarów kultury na działalność biblioteczną. Dokonał konfrontacji i weryfikacji teorii kultury i "wyidealizowanych zasad dobrego bibliotekarstwa". I tak w kontekście wymiarów kultury organizacyjnej omówił prawa Ranganathana; Pięć praw i siedem głównych wartości bibliotekarstwa M. Gormana oraz Dekalog Faulknera-Browna. W rozdziale tym, mimo zapowiedzi (s. 153: "Rozważania o kulturze zawarte w tym rozdziale dotyczą kultur narodowych"), w niewielkim stopniu dokonał powiązania kultur narodowych z zasadami dobrego bibliotekarstwa i organizacji przestrzennej bibliotek zaproponowanymi przez badaczy zajmujących się tymi zagadnieniami.

Rozdz. 3.2. (Wymiary kultury w teorii i praktyce bibliotekarskiej (s. 170-182) to próba "wskazania związków między wybranymi wymiarami kultury, przede wszystkim z modelu 6D G.Hofstede'a a wnioskami i zaleceniami autorów piszących o działalności bibliotecznym w ogóle oraz o organizacji przestrzennej i budownictwie bibliotecznym" (s. 170). Zwraca tu uwagę na formę architektoniczną i rozwiązania architektoniczne jako sposoby przekazu określonych komunikatów. Przedstawia komunikację wysoko- i nisko-kontekstową; wymiar dystansu władzy w relacjach między pracownikami, pracownikami-użytkownikami, pracownikami-przełożonymi; wymiar indywidualizmu i kolektywizmu; męskości-kobiecości, unikania niepewności oraz orientacji krótko- i długoterminowej. Jest to bardzo ciekawy i wartościowy rozdział.

W rozdziale czwartym: Jak badać kulturę organizacyjną w bibliotece? Poszukiwanie metodologii badań terenowych (s. 183-204) zreferowane zostały metody badawcze wykorzystane w badaniach. Omówiono pytania formularza obserwacji, podzielone na trzy grupy odpowiadające wybranym wymiarom z modelu 6 D. G.Hofstede. Przedstawiono również model biblioteki idealnej czyli "odpowiedzi na pytania zawarte w formularzu obserwacji oparte o zalecenia przedstawione w literaturze bibliotekoznawczej" (s. 7). Ponieważ w rozdziale tym zaprezentowano metodologię już wykorzystaną w badaniu wskazane byłoby nazwanie tego rozdziału nie "poszukiwanie" a metodologia wykorzystana w badaniu... . Ponadto celem niniejszej rozprawy nie jest badanie kultury organizacyjnej w bibliotekach jako pewnej całości a badanie jedynie pewnego wycinka - przestrzeni bibliotecznej. W związku z tym należałoby także tu doprecyzować tytuł rozdziału. Widoczne jest, że w całej pracy jest dużo rozważań ogólnych o kulturze organizacyjnej a zbyt mało dotyczących kultury organizacyjnej w kontekście przestrzeni.

Obserwacje zostały przeprowadzone w wybranych bibliotekach naukowych, przede wszystkim akademickich, w Polsce i w Niemczech. Badaniami objęto budynki zaprojektowane intencjonalnie na cele biblioteczne, a nie adaptowane, zbudowane po 1989 roku (s. 183). Do badania wykorzystano formularz obserwacji, który składa się z 25 pytań związanych z różnymi aspektami organizacji przestrzennej biblioteki. "Podstawowym kluczem doboru pytań była analiza teorii wymiarów kultury Hofstede'a pod kątem jej związków z różnymi aspektami funkcjonowania bibliotek. ... Odpowiedzi na poszczególne pytania można przypisać do różnych wymiarów kultury. Podzielono je na 3 grupy związane z trzema pierwszymi wymiarami Hofstede'a: indywidualizmem, unikaniem niepewności i dystansem władzy, co pozwala na określenie tendencji jakim sprzyja organizacja przestrzenna poszczególnych bibliotek" (s. 184). Jak podkreśla mgr M.Pędich celem badania nie była wnikliwa analiza ilościowa (s.184), a ukierunkowanie obserwacji na konkretne elementy organizacji przestrzennej biblioteki. "Stąd arkusz nie jest w pełni zrównoważony - liczba

odpowiedzi na poszczególne pytania różni się, a liczba odpowiedzi pasujących do poszczególnych wymiarów nie jest w pełni zrównoważona" (s. 184).

Sporym niedociągnięciem pracy jest brak zamieszczenia w niej (np. w formie załącznika) tego kwestionariusza, omówienia jak jest zbudowany, ile jest pytań w poszczególnych częściach, itp.

Kolejne części tego rozdziału poświęcone są omówieniu trzech wymiarów z 6D G.Hofstede, z którymi powiązано pytania zawarte w kwestionariuszu (indywidualizm-kolektywizm; unikanie niepewności oraz dystans władzy. W podrozdziale 4.4. W poszukiwaniu przestrzeni idealnej? mgr M.Pędich podjął ambitną próbę opracowania modelu biblioteki idealnej, do którego można by porównać istniejące biblioteki a także na jego podstawie ocenić model kultury organizacyjnej "na jaki wskazują pośrednio autorzy piszący o organizacji przestrzennej biblioteki" (s. 199). Model ten został opracowany poprzez zestawienie odpowiedzi z kwestionariusza obserwacji i przedstawione wcześniej rozważania dotyczące organizacji przestrzennej biblioteki. Omówione wymiary w tym idealnym modelu to: indywidualizm; unikanie niepewności; dystans władzy.

Pożądanym byłoby w tym miejscu zestawienie wniosków z poszczególnych części dotyczących omawianych wymiarów i tego modelu idealnej biblioteki a następnie prezentacja (np. na graficznej mapie uwzględniającej badane wymiary), która byłaby punktem odniesienia do porównań z badaniami własnymi, ukazanymi w rozdziale piątym.

Rozdział piaty: Analiza wyników obserwacji bibliotek (s. 205-286) zawiera opis terytorium (s. 205, może lepiej obiektów) badań, tzn. 12 budynków bibliotecznych w Polsce oraz 8 budynków w Niemczech. Wskazane byłoby podanie przy bibliotekach niemieckich gdzie się znajdują (s. 206), a nie jedynie ogólna informacja w tekście, że są to biblioteki w Berlinie i Dreźnie (s.205). W dalszej części tego podrozdziału scharakteryzowane są poszczególne biblioteki (5.1.1 w Polsce s. 206-214) oraz w Niemczech (5.1.2 s, 215-221). Tu należy zwrócić uwagę na konieczność konsekwentnego i jednoznacznego nazywania badanych bibliotek: Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum (s. 20; zdj. 65 s. 216, 217), Biblioteka Uniwersytetu Humboldta (zdj. 48, s. 150), czy jako czytelnia główna Grimm Zentrum (zdj. 66, s. 217). Ponadto w podpisach pod zdjęciami 48 i 66 dotyczącymi badanych bibliotek (nota bene tymi samymi zdjęciami) biblioteka ta nazywana jest jako Biblioteka Uniwersytetu Humboldta w Berlinie (zdj. 48, s. 150) i jako czytelnia główna Grimm Zentrum (zdj. 66, s. 217). Także w podpisie zdjęcia 62 (s. 215) można się jedynie domyślać, że chodzi o bibliotekę Philologische Bibliothek der Freien Universität.

Następnie Doktorant omawia wyniki przeprowadzonych badań, które podzielone są na 3 podrozdziały dotyczące trzech wybranych wymiarów kultury z modelu 6D G.Hofstede. Rezultaty badań w odniesieniu do każdego z wymiarów zawierają omówienie wyników dotyczących bibliotek polskich i niemieckich:

- 1) Indywidualizm (w bibliotekach polskich i oddzielnie niemieckich), a analizę tego wymiaru kończy podsumowanie, w którym Doktorant dokonuje odniesienia do modelu teoretycznego (roz. 4.4.1 indywidualizm s. 199-201), choć nie sformułowano tam wyraźnie takiego wzorca;
- 2) Unikanie niepewności (w bibliotekach polskich oraz w bibliotekach niemieckich). Tu w Podsumowaniu odwołanie do rozdz. roz.0 s.202, (s. 260, 5 zdanie od dołu);
- 3) Dystans władzy (w bibliotekach polskich i w bibliotekach niemieckich).

Warto by przy każdym z wymiarów podać jego graficzną prezentację na mapie poszczególnego wymiaru kultury, dotyczącą poszczególnych bibliotek, a także zbiorczą dla Polski i Niemiec. Zwłaszcza, że w podrozdziale: Podsumowanie wyników badań (s. 279-286), dokonywane jest porównanie na mapie wymiarów, które następnie są zestawiane z wynikami badań G.Hofstede i z modelem idealnym. Także (ponieważ porównywane są między sobą

położenia poszczególnych bibliotek na mapie trzech wymiarów) byłoby dobrze, aby każda z badanych bibliotek miała swój wykres ilustrujący jej usytuowanie na mapie trzech wymiarów.

Jak stwierdzono w podrozdziale Podsumowanie wyników badań (s. 279-286) badania w większości potwierdziły wstępną tezę o wysoce indywidualnym charakterze budynków bibliotecznych (s.279). Stwierdzono, że różnice indywidualne między badanymi bibliotekami są silniejsze niż między dwoma badanymi krajami (s.280). Ciekawe są graficzne porównania trzech wymiarów w bibliotekach z modelem idealnym. Marcin Pędich dokonuje także porównania między organizacją przestrzenną polskich i niemieckich bibliotek.

Porównanie wymiarów potwierdza, że "kultura branżowa bibliotekarstwa jest silniejsza niż kultura narodowa" (s.282). Ale odwołując się do spostrzeżeń G. Hofstede Doktorant stwierdza "że mimo wspólnych norm i wysoce indywidualnego charakteru poszczególnych bibliotek, w skali narodowej różnice kulturowe mają określony, zauważalny wpływ na trendy w budownictwie bibliotecznym w badanych krajach" (s.282). Podkreśla, iż "jest to wniosek nie tylko ciekawy, ale również potencjalnie istotny w kontekście planowania, budowy i zagospodarowania gmachów bibliotecznych, szczególnie jeżeli procesy te mają mieć oparcie w doświadczeniach innych bibliotek w kraju i za granicą" (s.282).

Jest to interesujące i wartościowe porównanie wymiarów kultury polskiej i niemieckiej, wybranych na potrzeby badań, z wynikami badań G.Hofstede oraz z obrazem jaki wynika z organizacji przestrzennej badanych bibliotek.

W **Zakończeniu** (s. 287-293) mgr M. Pędich wskazał na najistotniejsze wyniki badań, wynikające z nich zalecenia praktyczne oraz zasugerował kierunki dalszych badań (s. 7). Autor stwierdza (zgodnie z przyjętym założeniem), że celem pracy było wykorzystanie 3 wymiarów kultury G.Hofstede jako narzędzia do analizy organizacji przestrzennej biblioteki, która jest zarówno elementem kształtującym kulturę organizacyjną, jak i będącym manifestacją tej kultury (s. 287). Podjęte badania miały na celu realizację trzech głównych założeń (ocena nowych budynków pod kątem elementów organizacji przestrzennej mogących mieć związek z ich kulturą organizacyjną; porównanie tych bibliotek z modelem biblioteki idealnej opracowanym na podstawie piśmiennictwa dotyczącego organizacji przestrzennej bibliotek i zasad dobrego bibliotekarstwa oraz sprawdzenie czy w organizacji przestrzennej bibliotek znajduje odzwierciedlenie kultura narodowa (s. 287). I założenia te zostały spełnione.

Pracę kończy Bibliografia licząca 182 pozycje (s. 294-306) oraz Abstrakt anglojęzyczny (s. 307-309).

Uwagi szczegółowe:

Podjęta przez mgr Marcina Pędicha praca jest istotną z poznawczego punktu widzenia. Przybliżyła problemy dotyczące przestrzeni bibliotecznej jako elementu kultury organizacyjnej, ukazuje ustalenia międzynarodowych i krajowych środowisk zajmujących się zarówno kulturą organizacyjną, narodową jak i przestrzenią biblioteczną. Bardzo ciekawe i wnoszące wiele do pragmatyki działań w tym zakresie są badania przeprowadzone przez Autora, które mogą stanowić pomoc w urzeczywistnianiu działań polskich (a także międzynarodowych) zmierzających do tworzenia bibliotek przyjaznych użytkownikom i zwracania uwagi na wymiary kultury organizacyjnej, które temu sprzyjają lub ograniczają tę efektywność. Niesłychanie cennym elementem pracy jest próba opracowania modelu idealnej biblioteki w odniesieniu do przestrzeni bibliotecznej. Trzeba zgodzić się z Autorem, że "oczywistym kierunkiem dalszych badań byłoby rozszerzenie ich o kolejne biblioteki spośród naukowych-akademickich, a także w innych grupach bibliotek" (s. 291). Tak, więc, praca ta może stanowić inspirację do dalszych naukowych eksploracji. Praca wykazała także możliwość wykorzystania wymiarów kultury G.Hofstede jako narzędzia do analizy organizacji przestrzennej biblioteki, "która jest zarówno elementem kształtującym kulturę organizacyjną,

jak i będącym manifestacją tej kultury" (s. 287). Zrealizowane zostały także cele nakreślone przez Autora (ocena nowych budynków pod kątem elementów organizacji przestrzennej mogących mieć związek z ich kulturą organizacyjną; porównanie tych bibliotek z modelem biblioteki idealnej opracowanym na podstawie piśmiennictwa dotyczącego organizacji przestrzennej bibliotek i zasad dobrego bibliotekarstwa oraz sprawdzenie czy w organizacji przestrzennej bibliotek znajduje odzwierciedlenie kultura narodowa (s. 287)._

Praca jest, niestety, bardzo nierówna pod względem poziomu. Rozdział 1 jest generalnie przegadany. Autor nie panuje nad prezentowanymi treściami, co powoduje chaos. Występują powtórzenia, a podawane przykłady mają niewielkie odniesienie do całości pracy. Natomiast rozdział 2 jest ciekawy, wnoszący wiele do rozważań na temat organizacji przestrzennej biblioteki i zawierający przemyślenia Autora. Podobnie jak i dalsze rozdziały. Wartość pracy umniejsza brak wykazu materiałów ilustracyjnych oraz formularza obserwacji. Zastrzeżenie moje budzi ogromne rozdrobnienie treści, wyrażające się w podziale na niewielkie objętościowo podrozdziałiki liczące stronę, a czasem nawet mniej. Zamiast porządkować tekst wprowadzają chaos. Ponadto występujące w tekście podrozdziały np. czwartego rzędu nie są uwzględnione w spisie treści. Praca doktorska pana mgr Pędicha jest także mało starannie przygotowana od strony edytorskiej. Przyznaję, że razi mnie forma pisania o autorach np. Jaskowska, Zybert, Materska, Hofstede. Wolałabym formę: B. Jaskowska, E.B.Zybert K.Materska czy G. Hofstede. Ponadto w odniesieniu do Geerta Hofstede preferowałabym zamiast "Hofstedego" - G. Hofstede.

Mam zastrzeżenia do strony redakcyjnej tekstu. Występują różnorodne błędy: językowe, opuszczenia rozdziałów lub ich numeracji, błędy w opisie bibliograficznym, redakcji przypisów. W podpisach pod materiałami ilustracyjnymi zaczerpniętymi z Internetu w większości brakuje daty dostępu. Mam zastrzeżenia do podpisywania zdjęć jako rysunki. Sugeruję nazywać wszystkie materiały ilustracyjne w tekście ilustracjami (il.)

Bibliografia jest sporządzona mało starannie, są liczne błędy i niekonsekwencje w opisie. Przykładowo:

- podawany jest najpierw numer, potem rok i strony, a w innych opisach najpierw rok, numer i strony (zob. 66, 75, 174, 181)

-oznaczenia stron: raz s. a w innym miejscu str. (np. poz.181)

-poz. 9 Marianna Banacka nie jest autorem książki: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*, a jedynie redaktorem merytorycznym tego zbioru artykułów.

-poz. 79 jest powtórzeniem poz. 78

-poz. 86, 179 Kocójowa pisze się przez ó, a nie przez u, podobnie w przypisie 16 (s. 9)

-tytuły czasopism pisane są raz wersalikami a w większości nie.

-poz. 104 brak roku wydania

-poz. 107 niekompletny opis, brak też oznaczenia stron (np. 161)

-poz. 168 najpierw powinno być hasło, a potem źródło, czyli tu Wikipedia

-w przypisach nie wszędzie występuje data dostępu do źródeł elektronicznych, brakuje także daty dostępu w wielu podpisach pod ilustracjami.

s.4 do czego odnosi się przypis 2

s. 6 przypis 2- brak podania strony

s.6 zdanie 6 od dołu literówka

s.12 przypisy 24 i 25 lepiej zacząć od hasła, a potem źródło

s.14 podpis pod rysunkiem: lepiej sformułować: opracowanie własne, a nie praca własna.

s.63 mało fortunny zwrot "dzierżonych" tytułach

s.73 (zd. 7 od góry) polskich małą literą

s. 78 pierwsze zdanie nowego podrozdziału: Człowiek - duża litera

s.86, zdanie 7 od dołu :kultura japońska i amerykańska małymi literami

s.120 przypis 341 brak znaku " " w tytule, brak też oznaczenia numeru i stron.

- s. 139 zd. 6 od góry- brak "i" między trzecie piąte
- s.s.153 zdanie 15 i następne błąd gramatyczny "proponowane modyfikacje wg której - chyba których i dalej , że może "ona", chyba one
- s.158 zd. 16 od dołu europejskich - powinno być małą literą
- s. 217 i s.150, s.84 rys, 48 i 66 - ujednolicić. Ponadto po co dwa takie same zdjęcia? Także przy rys. 13 s. 84 warto podać nazwę (tu Grimm Zentrum) zgodną z tym, co występuje w innych opisach.
- s. 280 zd. 13 od dołu "ale nawet gdyby ograniczyć ją..." gramatyka
- s. 81 przypis 257 powinno być Drezdeńską
- s.161 przypis 454, do którego tekstu G.Hofstede jest ten odsyłacz?

Wniosek końcowy:

Dysertację doktorską Pana mgr Marcina Pędicha zatytułowaną *"Kultura narodowa i organizacyjna w przestrzeni bibliotek. Studium porównawcze na przykładzie bibliotek akademickich w Polsce i Niemczech oddanych do użytku po 1989 roku"*, oceniam pozytywnie. Zastosowane metody badawcze, przede wszystkim metoda analizy i opisu oraz w pewnym zakresie metoda porównawcza, pozwoliły Autorowi zrealizować zamierzone cele, nakreślone we wstępnych częściach dysertacji. Dołączona do rozprawy bibliografia zawiera wyczerpujący wykaz literatury, trafnie dobranej i dobrze prezentującej omawianą problematykę. Autor wykorzystał zarówno piśmiennictwo polskie jak i zagraniczne.

Zauważone błędy, niedociągnięcia i przedstawione w recenzji uwagi mają, niestety, wpływ na całościowy odbiór pracy. Jednakże analiza jej mocnych i słabych stron pozwala na pozytywną ocenę przedstawionej do recenzji pracy i proszę o dopuszczenie Pana mgr. Marcina Pędicha do następnego etapu, przewidzianego odpowiednią procedurą.

